

Чайковський Я.І.,
старший викладач кафедри
грошового обігу і кредиту ТАНГ.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОТЕНЦІЙНОГО ПОЗИЧАЛЬНИКА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ.

Перебудова кредитної системи країни, утворення комерційних банків і перехід до дворівневої банківської системи, орієнтація на ринковий характер економіки вимагають більш глибоких підходів до проблеми оцінки банками кредитоспроможності позичальників.

У міжнародній практиці кредитування застосовуються досить різні системи аналізу кредитоспроможності, що відрізняються, зокрема, складом та кількістю елементів: система 5C, PARSER, CAMPARI MEMO RISK, система 4FC, PARTS. В даних системах при розгляді питання про кредитоспроможність клієнта комплексно аналізуються такі не порівняльні категорії, як економічні інтереси банку, гарантії

повернення позички, а також людські якості індивідуального позичальника або керівного складу підприємства-боржника.

На нашу думку, потрібні системи аналізу кредитоспроможності корисні перш за все значною економією часу, потрібного кредиторам для аналізу кредитних заявоч та бізнес-планів, прийняття рішень про ухвалення кредитної заявки тощо.

Але механічне перенесення зарубіжного досвіду проведення фінансового аналізу у багатьох випадках, на наш погляд, є малоефективним, тому що не береться до уваги специфіка наших підприємств. У результаті рекомендації про допустимі значення того чи іншого показника часто "не спрацьовує".

Нами пропонується до застосування нова система аналізу кредитоспроможності позичальника, що складається з трьох елементів: характер (репутація, позичальника; фінансовий стан позичальника; грошові потоки (рух коштів на рахунок) позичальника).

Основними джерелами інформації для оцінки кредитоспроможності позичальника є фінансова звітність – баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів.

Під характером позичальника розуміється його репутація, ступінь відповідальності, готовність і бажання погасити борг. Банк намагається в'яснити, як позичальник відноситься до своїх обов'язків в минулому, чи будуть в нього затримки з погашення позики, який його статус в діловому світі. Для цього використовується бесіда з позичальником, дос'є з банківського архіву, консультація з іншими банками та інша доступна інформація.

Фінансовий стан є комплексним поняттям і характеризується системою показників, які відображають наявність і розміщення коштів, реальні і потенційні фінансові можливості. Його визначають на конкретну дату.

На наш погляд, всі показники, що характеризують фінансові ресурси підприємства а відповідно і фінансовий стан, доцільно класифікувати наступним чином: показники ліквідності; показники фінансової стійкості; показники ділової активності; показники рентабельності.

Показники ліквідності дають змогу оцінити кредитоспроможність підприємства залежно від структури його активів, величина яких співвідноситься із зобов'язаннями підприємства, вказуючи на ліквідність його балансу.

Найбільш мобільною частиною оборотних коштів є грошові кошти короткострокові цінні папери. Відношення мобільної частини оборотних коштів до короткострокових зобов'язань підприємства відображає коефіцієнт абсолютно ліквідності.

Якщо на покриття кредитних зобов'язань мобілізувати ще й кошти у розрахунках відповідно включивши їх у склад показника, то отримаємо коефіцієнт поточно (проміжної) ліквідності.

Найбільш узагальнюючим показником ліквідності виступає загальний коефіцієнт ліквідності (покриття), який показує частку поточних платіжних зобов'язань, які можна сплатити, мобілізувавши всі оборотні кошти.

Показники фінансової стійкості відображають рівень використання власних залучених коштів у формуванні ресурсів підприємства, з'ясовуючи його залежність від тих чи інших джерел коштів, а відповідно – і спроможність погашати заборгованість.

Коефіцієнт співвідношення залучених і власних коштів характеризує розмір залучених коштів на 1 грн. власних коштів, тобто показує, скільки залучених коштів підприємство використало на 1 грн. вкладених в активи власних коштів.

До складу основних показників фінансової стабільності відноситься і коефіцієнт фінансової незалежності (автономії), який свідчить про питому вагу власних коштів у загальній сумі джерел фінансування.

Показники ліквідності і фінансової стійкості розраховані головним чином на основі бухгалтерського балансу і характеризують стан позичальника на момент складання, тобто це статистичні оцінки. Показники оборотності ресурсів рентабельності характеризують ефективність діяльності підприємства в динаміці більш повно відображають реальний хід виробничої діяльності.

Оборотність оборотних коштів визначається загальними і частковими показниками:

• коефіцієнт оборотності оборотних коштів – це відношення виручки (валового доходу) від реалізації продукції, без врахування податку на додану вартість та акцизного збору, до суми оборотних коштів підприємства;

- час обороту (тривалість в днях одного обороту) – це відношення кількості календарних днів звітного періоду (Т) до коефіцієнта оборотності;
- оборотність запасів – це відношення собівартості реалізованої продукції до середньої вартості запасів;
- оборотність дебіторської заборгованості – це відношення виручки (валового доходу) від реалізації продукції до середньої суми дебіторської заборгованості;
- оборотність готової продукції – це відношення виручки (валового доходу) від реалізації продукції до середнього обсягу готової продукції за звітний період.

В практиці України показники оборотності оборотних коштів застосовуються достатньо широко. Однак, на наш погляд, ці показники в основному розраховуються до оборотних коштів у цілому, а часткові показники оборотності визначаються рідко, крім того вони не зайняли чільне місце при оцінці перспектив розвитку кредитних відносин банку з конкретним позичальником. Ми вважаємо доцільним в порядку експерименту використовувати приведену вище систему показників оборотності при укладенні кредитного договору, визначення норм процентної ставки за користування позичкою, а може й при виборі суб'єкта і форми кредитування.

Важливе значення для аналізу кредитоспроможності позичальника має також загальна оцінка економічної ефективності його діяльності. Найбільш повно таку оцінку можуть дати показники, що характеризують рентабельність (прибутковість) роботи підприємства:

- рентабельність активів – це відношення прибутку позичальника до загальної суми його активів;
- рентабельність продаж – це відношення чистого прибутку до обсягу реалізації продукції, робіт, послуг;
- рентабельність власних коштів – це відношення чистого прибутку до власних джерел коштів підприємства.

Показники рентабельності відображають глибинний, якісний бік роботи підприємства, тому для оцінки здатності клієнта своєчасно погашати свої платіжні зобов'язання ці показники повинні розраховуватись в динаміці за ряд років, що обумовлено необхідністю для банку з'ясування загальних тенденцій в ефективності роботи позичальника та їх впливу на використання банківських позик.

Аналіз грошового потоку підприємства базується на зіставленні банком обсягів припливу і відпливу коштів позичальника за певний період. Елементами припливу коштів є прибуток, нарахована амортизація, вивільнення коштів із запасів, дебіторської заборгованості, з інших активів, приріст акціонерного капіталу. Елементи відпливу коштів – це додаткові вкладення у запаси, дебіторську заборгованість, основні засоби, інші активи, погашення позик, сплата податків, процентів, дивідендів.

Оцінка кредитоспроможності позичальника здійснюється шляхом співставлення фактичного значення коефіцієнтів і показників з їх критеріальними рівнями. У результаті такого співставлення встановлюється клас підприємства, відповідно з яким банк організовує з ним кредитні відносини.

Позичальники першого класу мають ряд пільг в кредитуванні. Перш за все це пріоритетне положення організації в виділенні кредитних ресурсів, а також можливість вибору найбільш ефективного форми кредитування для даного позичальника, виходячи з діючого Положення НБУ "Про кредитування" – бланковий кредит, кредитна лінія чи кредитування з використанням єдиного поточно-кредитного рахунку (контокорента). Використовуються і традиційні форми пільг – понижена процентна ставка за кредит, скорочення звітності, яка надається в банк. Крім цього, для таких організацій може бути скорочена кількість перевірок цільового використання кредиту.

Позичальники другого класу кредитоспроможності кредитуються у звичному порядку у відповідності з діючим положенням.

Підприємства третього класу, як правило, не кредитуються, або їх кредитування обмежено рядом умов. У відповідності з діючими нормативними документами можуть бути використані такі методи кредитного впливу, як підвищення кредитної ставки за кредит, кредитування під гарантію, можуть бути встановлені і такі умови, як щомісячне надання в банк бухгалтерської звітності та інші умови (з відображенням в кредитному договорі всіх цих умов).

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про необхідність врахування наступних чинників при оцінці кредитоспроможності клієнта:

1. Основними компонентами аналізу кредитоспроможності є: характер позичальника, фінансовий стан позичальника, грошові потоки (рух грошових коштів на рахунках підприємства).

2. Аналіз кредитоспроможності позичальника являє собою комплексну оцінку, яку можна систематизувати у декілька етапів: збір та аналітична обробка вихідної інформації за період, що аналізується; обґрунтування системи показників, які використовуються для оцінки кредитоспроможності підприємства і їх класифікації; вибір і економічне обґрунтування критеріїв для оцінки кредитоспроможності і встановлення обмежень їх зміни; підсумкова рейтингова оцінка кредитоспроможності підприємства і визначення його класності.

3. Банківський аналіз кредитоспроможності може бути обмежений або охоплювати велике коло показників. Це залежить від багатьох чинників, в тому числі від розмірів і строків надання позик, результатів попередньої діяльності позичальників, забезпечення позик, наявності або відсутності в минулому взаємовідносин клієнта з банком та ін.

4. Ефективність аналізу кредитоспроможності залежить від частоти проведення, компетентності і досвіду банківського працівника.

5. Вважаємо за доцільне включити до Положення "Про кредитування" систему необхідних показників, що дозволяють визначити кредитоспроможність позичальника та рекомендувати її до запровадження в діяльності комерційних банків України.